

---

---

## РЕЦЕНЗІЇ

---

---

### ВІДГУК

офіційного опонента, доктора філологічних наук, професора  
*Єнікєєвої Санії Маратівни*

на дисертацію **Овсянко Олени Леонідівни**

*«Структурно-семантичні модифікації англомовних прислів'їв у художньому та публіцистичному дискурсах»,*

подану на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук  
(спеціальність 10.02.04 – германські мови)

Однією з актуальних проблем сучасних лінгвістичних досліджень є виявлення змін, яких зазнає мова в процесі функціонування. Розвиток мови як відкритої нерівноважної динамічної системи нерозривно пов'язаний з проблемою функціонування її одиниць, зокрема й паремій, як засобів, призначених для виконання певних комунікативно-прагматичних завдань. Важливим напрямком у дослідженні розвитку сучасної англійської мови є, між іншим, аналіз семантичних, структурних, стилістичних, функціональних змін, що зазнає її фразеологічна ендосистема.

Мова художніх і публіцистичних текстів привертала й продовжує привертати увагу лінгвістів в аспекті виявлення основних семантико-синтаксичних та комунікативно-прагматичних особливостей узуальних і оказіональних фразеологічних одиниць, котрі, так саме, як і лексичні одиниці, зазнають формальних і змістовних змін у процесі функціонування. Сучасний англомовний художній дискурс, представлений текстами літературних творів, і публіцистичний дискурс, втілений у різножанрових текстах періодичних видань, слугують своєрідними лабораторіями для формування нових сталих словосполучень та структурно-семантичної модифікації реєстрових фразеологічних одиниць. Чинники, які спричиняють творення фразеологічних інновацій, механізми формування модифікованих варіантів сталих словосполучень у сучасній англійській мові, структурно-семантичні й лінгвопрагматичні особливості фразеологічних новотворів потребують глибокого комплексного аналізу.

Отже, **актуальність** дисертаційного дослідження О. Л. Овсянко зумовлена, з одного боку, динамічною природою об'єкта наукової розвідки – паремійного фонду сучасної англійської мови, його важливим місцем у мовній картині світу представників англомовної лінгвокультури, а з іншого – необхідністю застосування системного мультипарадигмального підходу, спрямованого на висвітлення механізмів структурних і семантичних модифікацій англомовних прислів'їв, які відбуваються у процесі їхнього функціонування у межах художнього та публіцистичного дискурсів.

Дисертація виконана відповідно до проблематики комплексної наукової теми кафедри германської філології Сумського державного університету «Епідігматичні девіації номінативних та комунікативних одиниць» (номер держреєстрації 0112U4326). Її мета – виявити й описати структурно-семантичні трансформації і прагмастилістичні зміни, які відбуваються з паремійними одиницями в англомовних

текстах художнього та публіцистичного дискурсів. Для досягнення поставленої мети авторка накреслює вісім чітко визначених завдань. Об'єктом дослідження є корпус прислів'їв англійської мови, представлений у текстах художнього та публіцистичного дискурсів, предметом – структурні й семантичні особливості модифікованих англійських прислів'їв.

Чітко сформульовані конкретні завдання, котрі, як доводить викладений у дисертації зміст, основні положення й висновки, були успішно вирішені, а їхня реалізація, у свою чергу, уможливила виявлення головних показників наукової праці, що засвідчують її відповідність рівню кандидатських дисертацій: наукову новизну дослідження й особистий внесок авторки у різні галузі мовознавства, практичну цінність наукової праці.

**Наукова новизна** розглядуваної наукової розвідки зумовлюється, насамперед, новизною комплексної методології, науковою вагомістю виявлених закономірностей. Можна відзначити, зокрема, виявлення лінгвосинергетичної природи змін, що зазнають реєстрові паремії як мікротекстові одиниці у процесі їхнього функціонування в макротекстах художнього й публіцистичного дискурсів.

Шляхом синтезу цілому арсеналу традиційних (структурно-семантичного, компонентного, зіставного) та сучасних (дискурсивного, лінгвосинергетичного) методів та методик наукового аналізу авторці вдалося розробити оригінальний алгоритм комплексного аналізу англійських прислів'їв та приказок з метою виявлення механізмів їхньої структурної, семантичної та структурно-семантичної модифікації, які можуть зазнавати канонізовані паремії у процесі функціонування в межах художнього і публіцистичного дискурсів. У результаті такого комплексного аналізу було встановлено екстралінгвальні та внутрішньомовні чинники, що впливають на розвиток паремійного фонду англійської мови, визначено структурно-семантичні і функціональні особливості узуальних та оказіональних прислів'їв у художньому і публіцистичному дискурсах, виявлено типи модифікацій фразеологізмів у досліджуваних текстах.

Наукова новизна узагальнюється у положеннях, що виносяться на захист, у висновках до розділів та загальних висновках. Можна відзначити, зокрема, встановлення лінгвосинергетичної природи еволюції паремійного фонду англійської мови, виявлення та характеристику структурних трансформацій і семантичних модифікацій, що зазнають фразеологізми в художніх та публіцистичних текстах, встановлення чинників, що зумовлюють формування оказіональних варіантів паремійних одиниць в аспекті їхньої текстової реалізації. За результатами компонентного та структурно-семантичного аналізу інноваційних варіантів прислів'їв визначена типологія структурних і семантичних змін, що зазнають реєстрові фразеологізми у художньому й публіцистичному дискурсах. Застосування методу кількісних підрахунків дозволило авторці виявити механізми структурних трансформацій та семантичних модифікацій паремій, які превалюють у кожному з досліджуваних дискурсів.

Визначення синергетичної сутності модифікації паремійних одиниць у художніх і публіцистичних текстах, окреслення епідигматичного потенціалу, закладеного у прислів'ях як "секондарних текстах-дериватах" (стор. 124), аналіз механізмів формальної й змістовної самоорганізації паремійного фонду сприяло поглибленню знань про еволюційні процеси, що відбуваються як у мові загалом, так і у фразеологічній ендосистемі зокрема. До здобутків дослідниці слід також віднести спробу створення моделі самоорганізації макросистеми англійських прислів'їв у ході її еволюції (див. стор. 149).

Серед головних закономірностей, встановлених дисертанткою, необхідно також відзначити такі:

- уточнення дефініції термінопоняття "прислів'я" як багатоаспектного (мульти-парадигмального) феномену;

- окреслення поверхневих структур (змісту) та глибинних структур (смыслу) прислів'їв, що зазнали функціональної модифікації у художньому та публіцистичному дискурсах;

- розкриття ролі дискурсу як природного середовища функціонування й змінювання паремійних одиниць, у якому актуалізуються семантичні, структурні й стилістичні модифікації прислів'їв як секундарних текстів-дериватів. Дослідження мовленнєвої реалізації паремій здійснюється шляхом аналізу контексту, з яким безпосередньо пов'язана адекватність сприйняття семантики модифікованих прислів'їв;

- висвітлення синергетичної сутності варіювання й змінювання прислів'їв у досліджуваних дискурсах; визначення принципів самоорганізації прислів'їв як текстових мікросистем, що одночасно перебувають під дією атракторів і репелерів, встановлення синергетичної залежності між ступенем складності структури паремійної одиниці і її здатністю змінюватися: чим складнішим є рівень структурної організації прислів'я, тим вищу сприйнятливості до різних видів варіативності воно демонструє;

- характеризування інноваційних перетворень прислівникових одиниць у художніх і публіцистичних текстах як конструктивних процесів, оскільки завдяки структурно-семантичним модифікаціям канонічних одиниць оновлюються фразеологічні образи, посилюється емоційно-експресивний вплив на адресата, урізноманітнюються засоби комунікації і, нарешті, розвивається прислівниковий фонд сучасної англійської мови;

- моделювання лексико-семантичних полів для опозиційних номінативних одиниць *Good* та *Evil* та обчислювання ступеня семантичної дистантності їхніх алонімів з метою встановлення доміантних та периферійних конститuentів розглядуваних полів;

- виявлення структурних, семантичних і функціональних змін, які зазнали реєстрові прислів'я з корпусу фразеологічних одиниць, маркерами яких є лексеми *Good*, *Evil* та їхні алоніми.

Тим самим, ми вважаємо, що розкриті у дисертації закономірності свідчать про певний **теоретичний** внесок у фразеологію, граматику, семасіологію та стилістику англійської мови, лінгвосинергетику, функціональну лінгвістику. Так, зокрема, встановлення дериваційних відносин між узуальними й оказіональними фразеологізмами, уточнення шляхів, способів і механізмів структурних і структурно-семантичних трансформацій прислів'їв у текстах художнього і публіцистичного дискурсів можна вважати внеском у фразеологію англійської мови. Висвітлення ролі синтаксичних процесів розгортання (представлених, насамперед, прийомами розширення й вклинювання) та згортання (здійснюваних головним чином прийомами відсікання (еліпсису) і стягнення) як способів структурно-семантичної трансформації реєстрових паремій у досліджуваних дискурсах сприяє розвитку як фразеології, так і граматики англійської мови. Окреслення типології семантичних модифікацій твірних прислів'їв та обчислення коефіцієнта їхньої продуктивності є внеском у семасіологію англійської мови.

Дискурсологію доповнено закономірностями, виявленими в результаті аналізу інтертекстуальних і текстотворчих властивостей узуальних і оказіональних прислів'їв. Розвиток функціональної лінгвістики полягає у виявленні й систематизації механізмів структурних трансформацій та семантичних модифікацій у текстах досліджених дискурсів. Висвітлення синергетичних принципів системної організації паремійного фонду англійської мови та визначення ролі атракторів і репелерів у його самоорганізації і розвитку можна розглядати як внесок у розвиток лінгвосинергетики.

Ми вважаємо, що представлена наукова праця має й **практичне значення**. Воно полягає в тому, що прикладні аспекти досягнень авторки можуть бути використані: у навчальній роботі (при викладанні нормативних теоретичних курсів з фразеології і

стилістики англійської мови, при розробці дисциплін за вибором з лінгвосинергетики, дискурсології, функціональної лінгвістики, та теорії комунікацій); у навчально-методичній роботі (при створенні навчальних та методичних посібників із зазначених дисциплін); у лексикографічній практиці (при укладанні словника англословних прислів'їв та їхніх функціональних дериватів, а також при розробці розділів лінгвістичних довідників, присвячених питанням фразеології).

Серед достоїнств наукової праці варто відзначити послідовність та логічність викладу положень, обґрунтованість тверджень та аргументованість висновків. На наш погляд, об'єктивність, достовірність тез, висновків, отриманих результатів забезпечуються надійною теоретико-бібліографічною, лексикографічною та ілюстративною базою, сучасною методологією і відповідною методикою дослідження, достатнім обсягом опрацьованого фактичного матеріалу. Мовний матеріал, що наводиться для ілюстрації положень емпіричних розділів, є адекватним, доречним, він повно доводить авторську думку. Текст дисертації, стиль викладення та обсяг цитованої наукової літератури свідчать про високий науково-практичний та теоретичний рівень, ерудицію, широку обізнаність дисертантки у вітчизняній і зарубіжній лінгвістичній літературі, що знайшло відображення у глибині теоретичних міркувань і високій якості емпіричного аналізу.

Основні результати дослідження знайшли своє відбиття у п'ятнадцяти публікаціях, зокрема в п'яти статтях у фахових наукових виданнях України та двох – у міжнародних журналах. Дисертація пройшла належну апробацію на 21 науково-практичній конференції міжнародного і всеукраїнського рівнів, щорічних конференціях професорсько-викладацького складу Сумського державного університету. Зміст дисертації адекватно й об'єктивно висвітлено в представленому на наш розгляд **авторефераті**.

Позитивно оцінюючи основні показники наукової праці, ми вважаємо за необхідне, у той же час, висловити зауваження, серед яких відзначимо такі:

1. Хоча у дисертації і ставиться завдання "проаналізувати динаміку розвитку прислів'їв в художньому та публіцистичному дискурсах із застосуванням лінгвосинергетичного апарату" (стор. 10), на нашу думку, авторка у своєму дослідженні не повною мірою скористалася можливостями лінгвосинергетичної методології. Так, розглядаючи формальне й змістовне варіювання прислів'їв у досліджуваних дискурсах (стор. 137-148), дисертантка ґрунтовно висвітлює роль атракторів і реперів як чинників саморегуляції паремійної ендосистеми, проте обминає увагою інші синергетичні параметри цих процесів: флуктуації, точки біфуркації, гомеостаз, автопоезис тощо. Вважаємо, що комплексний синергетичний аналіз окреслених дослідницею процесів функціональних девіацій, варіювання, рекурентності прислів'їв у різних типах дискурсу може стати перспективою подальших студій.

2. Оскільки проаналізовані у дисертації прислів'я зазнають структурних трансформацій і семантичних модифікацій у художньому і публіцистичному дискурсах, тобто у мовленні, і їхні секундарні деривати не є узусально закріпленими у мові, чи можна вважати процес самоорганізації та саморегуляції прислів'я як текстової мікросистеми завершеним, якщо його інноваційний варіант не став ще ресстровою одиницею паремійного фонду англійської мови? У дисертації авторка те надає пояснення з цього приводу.

3. Внаслідок того, що дисертантка не до кінця з'ясувала для себе різницю між поняттями "розвиток" і "еволюція" (див. параграф 1.7.2, 3.1.1, 3.1.2), оказіональні структурно-семантичні модифікації окремих прислів'їв розглядаються нею як прояв їхньої еволюції. *Еволюція* як мовної суперсистеми в цілому, так і окремих її ендосистем зокрема – це довготривалий процес, для вивчення якого доцільно застосовувати діахронічний підхід, що передбачає порівняльний аналіз станів цих систем на різних етапах історії мови. Оскільки в дисертації аналізуються зміни, що

відбуваються у паремійному фонді сучасної англійської мови, тому доречно було б характеризувати розглядані інновації як свідчення динамічності цієї системи та показник її розвитку. Отже, термін "еволюція" у такому контексті не є валідним.

4. Попри те, що наукова значущість отриманих результатів дисертаційного дослідження не викликає сумніву, характер їхньої репрезентації не є бездоганим. Так, окремі положення загальних висновків (стор. 195-200) мають вигляд анотації і відбивають зміст дисертації, але не результати проведеного аналізу. Це ж зауваження стосується і висновків до розділу 1, який до того ж є занадто великим за своїм обсягом (6 сторінок).

5. У Додатку Г (стор. 267-270), що містить глосарій релевантних для цієї розвідки термінів, на жаль, відсутні визначення ключових понять лінгвосинергетики – автопоезис, гомеостаз, репелер, точка біфуркації, флуктуація тощо, які є необхідними для висвітлення особливостей самоорганізації прислів'їв як синергетичних мікросистем.

Висловлені в процесі рецензування наукової праці зауваження ніяким чином не ставлять під сумнів наукову новизну дисертації, новизну методології, глибину проведеного дослідження, його об'єктивність та достовірність. Уважаємо, що аналізована дисертація є самостійною, завершеною працею високого теоретичного й науково-практичного рівня, а отримані в ній результати сукупно роблять внесок у розв'язання проблеми дослідження структурно-семантичних і комунікативно-функціональних особливостей англійських прислів'їв в художньому й публіцистичному дискурсах, а це має важливе значення для подальшого розвитку та збагачення теорії германського мовознавства, зокрема фразеології та стилістики англійської мови, а також нових наукових парадигм – лінгвосинергетики, лінгвістики тексту, дискурсології тощо.

Ми вважаємо, що дисертаційне дослідження *"Структурно-семантичні модифікації англійських прислів'їв у художньому та публіцистичному дискурсах"*, цілком відповідає вимогам пп. 9, 11 "Порядку присудження наукових ступенів", затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567, а його авторка – **Овсянко Олена Леонідівна** – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата філологічних наук за спеціальністю 10.02.04. – германські мови.

Офіційний опонент,  
доктор філологічних наук, професор,  
завідувач кафедри англійської філології  
Запорізького національного університету

*С. М. Єнікєєва*

Вчений секретар  
Запорізького національного університету

*В. П. Снежко*